

Statsforvalteren i Troms og Finnmark

Romssa ja Finnmárkku stáhtahálddašeaddji
Tromssan ja Finmarkun staatinhallittija

Vår dato:

15.11.2023

Vår referanse

2023/10480

Deres dato:

Deres referanse

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 OSLO

Telefonnummer til saksbehandler
Karianne Holm-Varsi, 78 95 05 70

Innspill til bærekraftig matsystem

For å sikre matvareberedskapen og målsettingen landbruk over hele landet vurderer Statsforvalteren at vi må sikre virkemidler som gjør det mulig å øke landbruksproduksjonen i Troms og Finnmark på de fleste fronter i årene fremover.

Hvis landbruket virkelig skal være en del av klimaløsningen må alle i hele verdikjeden ta sin del av ansvaret. Dette vil medføre at vi må gjenopprette en struktur med lokale og regionale ledd i samvirke i Troms og Finnmark, både slakteri, meieri, eggpakkeri og videreforedling av råvarer fra landbruket. Vi må øke produksjonen av poteter, grønnsaker og bær, og legge til rette for pakking, lagring og distribusjon i regionen.

Konkurranseskraftig verdiskaping i verdikjeden for mat i hele landet

Troms og Finnmark representerer den såkalte utkanten av Norge geografisk, men utgjør allikevel et kraftsenter med tanke på naturressurser og kunnskapen om bruk av disse, også innen jordbruk, reindrift, fiskeri og havbruk. Naturressurser til bærekraftig matproduksjon i landbruket finnes i rikt monn, spesielt i form av utmarksbeite til husdyr og rein. Vi har dyrka arealer, i hovedsak til grasproduksjon, men også til potet, grønnsaker og bær. Denne ressursen er til en viss grad utnyttet, men kan utnyttes bedre.

Det er behov for mer målretta virkemidler for å fremme beite- og husdyrnæringa i nord, slik at ressursen kan utnyttes fullt ut. Et aktivt landbruk bidrar til å utnytte gode utmarksbeiteområder, og små besetninger på store områder gir friske og sunne dyr og god dyrevelferd.

Jordbruket i Troms og Finnmark står for en matproduksjon som har stor betydning for totalberedskapen. Det å kunne være selvforsynt med egenproduserte matvarer kan bli avgjørende i en krisesituasjon ved naturkatastrofer, pandemier, dyresykdommer, og brudd i distribusjonslinjer. I pandemien vi har opplevd de siste årene har dette vært håndterbart, men eventuelle nye pandemier kan ha andre virkninger og konsekvenser som kan begrense muligheten til både import av matvarer, og distribusjon av matvarer innad i landet.

Vi opplever nå en stor nedgang i produksjonen av kjøtt fra sau og lam: -11,5 % fra 2021 til 2022. Sauebruk legges ned også i beiteprioriterte områder ofte på grunn av tap av beitedyr til rovvilt. I rovviltprioriterte områder er det få sauebruk igjen. Lønnsomheten i sauene er svært utfordrende, og det er stor fare for enda flere sauebruk legges ned i nær fremtid. Det er behov for snarlig avklaring av målkonflikten mellom rovviltinteresser og matproduksjon. De som skal bidra til matproduksjon til gagn for samfunnet må være sikret gode rammebetingelser og forutsigbarhet. Dersom landbruket ikke er lønnsomt blir landbruksforetakene lagt ned, og viktige funksjoner i samfunnet svekkes.

Også i melkeproduksjonen ser vi nedgang i produksjonen fra 2021 til 2022. På kumelk er nedgangen på -5 %, og dette er den største nedgangen på mange år. På geitmelk er nedgangen -4,6 %, og dette kommer i tillegg til en nedgang på -8,5 % året før.

Sentralisering av melkeproduksjonen innad i fylket, med færre og større bruk, gjør det vanskeligere å utnytte jordressursen, og holde dyrka jord i hevd. De store brukene trenger mer jordbruksareal, og må kjøre stadig lenger for å få tak i produksjonsarealer. Dette er en utfordring for effektivitet og lønnsomhet, men også en hake i

E-postadresse:
sftfpost@statsforvalteren.no
Sikker melding:
www.statsforvalteren.no/melding

Postadresse:
Postboks 700
9815 Vadsø

Besøksadresse:
Strandvegen 13, Tromsø
Damsveien 1, Vadsø

Telefon: 78 95 03 00
www.statsforvalteren.no/tf
Org.nr. 967 311 014

klimaregnskapet. Av den grunn bør vi øke innsatsen på å opprettholde en variert bruksstruktur, der de små og mellomstore brukene har stor verdi med tanke på å utnytte nærheten til produksjonsarealene. Det er svært få produsenter igjen innen svin og eggproduksjon, kun 11 større bruk med svin, og 7 med egg. En bærekraftig kraftfôrproduksjon i regionen, og gjeninnføring av tilskudd til driftsbygninger for produksjon av svinekjøtt og egg kan gi bedre betingelser for å øke produksjonen i nord. Stadig økende driftskostnader er en annen viktig faktor som bidrar til at lønnsomheten går ned i alle produksjoner, noe som fører til nedleggelse og svekket rekruttering.

Tallene for 2023 er ikke klare ennå, men vi frykter at nedgangen fortsetter, med færre produsenter og tynnere fagmiljø. Det er viktig å sikre et minimum av antall produsenter i Troms og Finnmark, for å kunne opprettholde grunnleggende produsentmiljø og øvrig fagmiljø, logistikk, infrastruktur og kompetanse. Situasjonen i reindrifta er også utfordrende, med summen av økte kostnader, tap til rovvilt og gjentakende vintere med ustabile beiteforhold i hele eller deler av fylket. Nedgang i primærproduksjonen med ett årsverk gir en nedgang på 1,5-2 årsverk i sekundærnæringer, slik at nedgang i jordbruket gir negative ringvirkninger i samfunnet for øvrig.

Klima- og miljøvennlig matproduksjon

Landbruksproduksjonen i nord er viktig, også fordi vår geografiske beliggenhet gjør at våre produksjoner er mindre utsatt for smittepress. I Troms og Finnmark produserer vi mat på en miljøvennlig måte i et arktisk klima, med minimal bruk av sprøytemidler. I tillegg har vi friske bestander av husdyr og planter, og avsides beliggenhet gjør at vi kan ha mulighet til å skjerme oss mot epidemier og pandemier som til tider bryter ut rundt i verden. Pandemi og klimaendringer har også vist oss at det er viktig å produsere maten nærmest mulig der vi bor. Allikevel produserer vi stadig mindre av den maten vi trenger i Troms og Finnmark. Stadig flere av samvirke- og matvarekjedene oppretter sentrallager på Østlandet, og engroslager i Nord-Norge forsvinner. Flere anlegg innen industriell videreforedling er lagt ned, eller har flyttet hele eller deler av produksjonen ut av fylket. Klimahensyn og beredskapshensyn er på mange måter sammenfallende ved at de kan løses med mye av de samme virkemidlene. Jordbruket i Troms og Finnmark har innvirkning på klimaet på flere måter. Spesielt de grovforbaserte produksjonene har positive effekter, med tanke på å utnytte de lokale jord- og beiteressursene, men også de kraftforbaserte produksjonene er av betydning i klimaregnskapet.

Klimaavtrykket ved transport av matvarer fra nord til sør og sør til nord i landet er ikke ubetydelig. Derfor er det viktig at denne transporten begrenses, og at produksjon, pakking, distribusjon og videreforedling av råvarer i størst mulig grad kan skje i fylket og regionen. Av hensyn til både klima, matvareberedskap, sysselsetting og bosetting må vi redusere unødig transport av råvarer, landbruksprodukter og matvarer vi selv kan produsere inn og ut av fylket. Hele verdikjeden i jordbruk og varehandel må ta ansvar for å minske klimabelastningen i tråd med FNs bærekraftsmål nr. 2: Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og forbedret ernæring samt promotere bærekraftig landbruk.

Totalt sett utgjør flere av problemstillingene som er nevnt betydelige utfordringer klimamessig. Regional råvareproduksjon, videreforedling, pakking og distribusjon innenfor fylkesgrensene gir et fordelaktig klimaregnskap. Dessverre er vi sakte, men sikkert på tur bort fra målsettingen om regional produksjon og videreforedling for regionalt konsum.

Nedleggelse og sentralisering blir ofte gjort med en bedriftsøkonomisk begrunnelse. Klimahensyn kommer i altfor liten grad i betraktning i dette regnskapet. Det stilles stenge krav og store forventninger til primærprodusenter om å ta klimahensyn. Dette følges ikke godt nok opp videre i verdikjeden. Det må stilles strenge krav til miljø- og klimahensyn, også til leddene oppover i matvaresystemet. Med tanke på slike krav er vi på tur i feil retning slik utviklingen har vært de siste årene.

Ikke minst vil det være av uvurderlig betydning for matprodusenter, både primærledd og sekundærledd at det stilles krav til offentlige etater om å bruke lokale og regionale matvareleverandører ved offentlige anskaffelser, slik at man kan skape et mer forutsigbart marked lokalt og regionalt.

Med hilsen

Linn Marstrander (e.f.)
fungerende landbruksdirektør

Karianne Holm-Varsi
seniorrådgiver landbruk

Dokumentet er elektronisk godkjent

